

ṬHEN 1-NA: ZIRLÂI ṬLÂNGPUI ṬHLÎRNA

Châng Thlan: *Daniela 3:17, 18.*

Bible Châng Ṭhlûr Bing Ṭúrte: *Exodus 20:3–5; Deuteronomi 6:4; Daniela 3; 1 Korin 15:12–26; Hebrai 11; Thupuan 13:11–18.*

Thuhmahruai: Daniela ṭhiante thil tawn hian Pathian laka rinawm kan thlan avângá kan chungá thil lo thleng theite chu min kawhhmuh a ni.

Zirlâi Thupuite:

1. Chibaibûkna. He thawnthua thil pawimawh ber mai leh an thu inchuh tak ni bawk chu chibaibûkna a ni a. Nebukadnezzara hian amah chauh kha chibai bûk a phût kher lo mai thei. Hêng Hebrai tlangvâl pathumte hian an duh chuan an Pathian, Jehova chu chibai an la bûk chhunzawm zêl thei tho va. Milim hmâah chuan vawi khat emaw han kûn ve zauh se, buaina eng mah an tâwk lo mai tûr a ni a.

2. Rinawmna. Hêng Hebrai tlangvâlthe hi an rinnaah an chian êm avângin an Pathian thu pawm dân nêna inkalh thil chu eng mah tih loh a tum tlat a. Anni ngaih chuan kan thil tihte hian nghawng lian tak a nei zêl ṭhîn a ni.

3. Chhanchhuahna. Hêng Hebrai saltâng pathumte hian meipui aṭanga Pathianin a chhanchhuah theih tûrzia chu hre Chiang hle tho mah se, chutiang chu a thleng ngei dân em tih erawh an hre lo thung a. An hriat chian bîk lohzia chu “chuti lo pawh ni sela” (*Dan. 3:18*) tih ṭawngkam an hmang hian tilang. Chuvâng chuan, Pathian laka an rinawmna hnuh hniam âi chuan thih mai pawh an thlang zâwk ta rêng a ni.

Nuna Bel Ṭúr: Kan nunah hian thil eng eng emaw kan tawng ṭhîn ṭheuh hlawm a, chûng zîngah ṭhenkhatah chuan kan

rinawmna tilang tûra nghet leh chiang taka kan din a tûl t̄h̄n bawk. Rawh tuina mei pui aṭanga zirlâi pawimawh tak kan zir chhuah theih awm chu Hebrai saltâng pathumte chhanchhuah a nih thu kha a ni lo va, LALPAN anmahni a rawn tichak kha a thuchah laimu tak a ni zâwk. LALPAN a tihchak avângin thiin an hlau ta lo va, an rualin meipuih chuan a zuang lût ve atin ni.

THEN 2-NA: ZIR ZĀUNA

1. Chibaibûkna

Nebukadrezzara hian th̄r chi hrang hranga siam milimin thuchah a hrilh chu a awmzia a hrethiam viau niin a lang. A lû rangkachak nih chauh chu a duh tâwk ta lo va. A lalram chu rangkachak vek ni se a duh avângin milim a siam pawh a ke lêt aṭanga a chhîp thlengin rangkachak hlang a ni ta rêng a ni. He a thiltum tihhlawhtlin nân hian Siamtu chauhin a neih thilte chu chuhpui ve a tum ta a. Khatia milim (Hebrai ṭawngin, *tselem*) a siam khân a nihna takah chuan Pathianin ama anpuia (*tselem*) mihringte a siama a thil tih kha (*Gen. 1:26, 27*) a entawn tihna a ni. Chutiang chuan Nebukadrezzara kha a thil hriat lohnain a ti-â a, milim a din ve ta rawk mai a. A milim din kha milim satliah a ni lo; chibai bûk tûra din milim pathian a ni tlat.

Tichuan, saltâng pathumte chuan rangkachak milim chibai an bûk ve lo va, chuvâng chuan Nebukadrezzara pathiante rawng an bâwl ve duh lo a ni tiin hêkna a awm zui ta a (*Dan. 3:12, 14*). Heti lâia “pathiante” tih ṭawngkam hian kha milim kha pathian pakhat tu emaw ni mai lovin, Babulon mite “pathian” zawng zawng enṭirtu a ni tih a tilang. Tin, milim len zâwng a sawi dân (a sân lam tawng 60, a hlâi lam tawng 60) hian Babulon mite khân Aigupata mite sawi dân (sâwm bi) ni lovin, sawm ruk bi zêla thil an sawi ṭhinzia a tilang bawk. Chu bâkah chuan, a sân zâwng leh hlâi zâwng inthlauh dân lutuk pawh hi (10:1) mihring taksa sân zâwng leh hlâi zâwng inthlauh dân pângngâi (5:1 or 6:1) nêp pawh a inang lo hrim hrim bawk.

Chuvângin, a dinna dawhsân an teh tel te a nih ngawt loh pheï chuan bâñ hrawl tak a ang zâwk mah ang.

Hetiang sakhaw thil urhsûn tak tih a tum avâng hian a governor te, a minister te leh sawrkâr mi pawimawh dangte pawh lo tel vek a, a laka an rinawmzia tilang theuh tûrin a phût ta a. Hmâsâng khawvêlah kha chuan sakhua leh politics hi thil kal kawp tlat a ni a. Ram tâna rinawmna chu an hnam pathiante chibai bûkna hmanga lantîr tûr a ni. Chutiang chu a nih avângin saltâng tlangvâl pathumten rangkachak milim chibai an bûk duh loh hi Babulon sakhua hnâwlña a ni satliah mai lo va, Babulon politics leh sakhaw-in a phût ngaih pawimawh lohna pawh a ni tel bawk. Mahse, hêng Hebrai tlangvâl pathumte hi chuan Pathian chauhin a dawn tûr thil chu Babulon hnênah hian an pe ngâi dâwn lo a ni.

2. Rinawmna

Mosia khân Israel mite chu milem chibai bûk lo tûra hrilhin, chibai bûkna dawng tlâk awm chhun chu “thîr rawh tuina ata leh Aigupta ram ata” chhanchhuaktu Pathian chauh a ni tih a hrilh bawk a; ani chu chibai an bûk a nih chuan a mite an ni dâwn a ni (Deut 4:20; cf. 1 Lalte 8:51; Jer 11:4). Mosia hian Israel mite chu thuthlung vawng tûra ngênin, milem eng chi mah siam lo tûrin a hrilh nawn leh bawk a. Milem biaknaa an luh loh chhan tûr pawh sawiin, an Pathian chu “kan ral hmang mei, Pathian thîkthu chhe tak” a nih vâng a ni (Deut. 4:24).

A hma lam hun tûr thlîrsakin, milem biaknaa an tlu lût a nih vaih chuan Pathianin ram tiam ata a hnawtchhuak ang a, milem be mite chênna ramah a awmtîr mai dâwn a ni tih a hrilh a. Mahse, Pathian chauh chibai an bûk a, a thu an rawn âwih leh a nih erawh chuan, ani pawhin a thlahthlam hlen lo vang a, a tiboral hek lo vang. Ani chuan a thuthlung kha a hre reng si a. Pathian chuan ama mite ni tûrin Aigupta sal nihna ata lo chhanchhuak tawh a. Chuvâng chuan, ani pawhin ama laka an rinawm leh

amah chauh chibai an bûk a phût ve tlat a ni.—Wendy Widder, *Daniela*, Story of God Bible Commentary, vol. 20, p. 65.

Hebrai saltâng pathumte hian Pathian dik tak laka rinawm lohna tûrin chhuanlam eng mah an siam lo va. Lalber nêna inhmuh thiam lohna a thlen loh nân, “A, he milim hmâah hian kûn ve zawk mai ila, kan thinsungah erawh Pathian lakah kan rinawm tho dâwn nia. Chu bâkah lo kûn ve ta pawh ni ila, tu ma’n an ngâi haw dâwn chuang hleinê” pawh an ti thei. Mahse, chutiang chuan an ti miah lo. Thil pakhat kan hriat tel atâna tha chu, hmâsâng Bible ram vêlah chêngte khân pathian tam tak an nei a, a enga mah hian anmahni chauh chibai bûk an beisei hlawm lo. Marduka betu an awm a, Ishtari chibai bûktu pawh tam tak an awm tho bawk.

Babulon sala an tân hma khân Israel mite pawh hemi thangah hian an âwk ve hman a. LALPA chu chibai an bûk reng tho nan an nun pêng eng emaw lâi lâia tanpuitu nia an hriat zâwk Baala leh milem pathian dang eng eng hnênah khân inthâwina an hlân fo a nih kha. Hebrai mite biak thuthlung Pathian chauh hian amah chiah chibai bûk a phût a (*Exod. 20:3–5, Deut. 6:4*), a phût ang ngei chuan hêng Hebrai saltângte pawh hian amah chauh chibai bûk an tum tlat a ni.

3. Chhanchhuahna

Hebrai saltâng pathumte chhanchhuah a nih chhan hi an chungalalin that a chhuah vâng a ni hauh lo va. Mak tak maia Pathian a rawn inrawlh vâng a ni zâwk. Rawh tuina meipui kha “a lêt sarihin” an tisa tih a ni a (*Dan. 3:19*); mahse, hei hi a lêt sarih tak tak a nih tihna a ni kher lo va, a hmâ âia sa zâwk fê-in an siam tihna a ni mai ang. Nabukadnezzara hian tu mah dam chhuak awm lo se a ti ni ngei tûr a ni. A sat vak loh chuan an hrehawm tawrh chhûng a rei deuh ang a, a sat viau erawh chuan rei lo te-ah an thi mai dâwn thung a ni. Hetianga ti hian Nebukadnezzara khân a thu âwih lote chu an chan a chhe dâwn a ni tih mipuite hrilhfiah a tum niin a lang a. Thil ngaihnaawm deuh mai chu, Jeremia khân

Nebukadnezzaran zâwlnei der pahnihte chu meia a rawh thu a lo sawi ve tlat mai (*Jer. 29:21, 22*).

Hêng Juda tlangvâl pathumte hian Pathianin a chhanhim thei tih chu hre tho mah se, chutiang chuan a ti ziah chuang lo tih pawh an hre tho bawk (*Dan. 3:17, 18*). “Sâm lehkhawua ãah hla tam tak awmte hian chutiang a nihzia chu an tichiang. Daniela 7:21, 23; 8:24; 11:32–35-te hian Pathian mi rinawm tak takte chu hrehawm tuar a, a châng phei chuan an nunna chên hial tûr pawha koh an nih thu chiang takin a sawi a ni. Hetianga dik lo taka thil tih nia lang leh, a mite laka Pathian rinawmna leh a thunei hna hial sawisêla a awm ãhin hi chhâng lêtin thawhle hna leh rorêna a lo la thleng ngei dâwn tih a tiam a (*12:1–4*). Pathian rinawmna leh a thunei hna chu thihna hian a tibuai pha ve lo a ni.”—E. C. Lucas, “Daniela,” in T. Desmond Alexander and Brian S. Rosner, eds., *New Dictionary of Biblical Theology* (Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2000), p. 235.

Thil pakhat sawi zui tûr awm chu, heti lâia Daniela lo awm bo daih mai hi a ni. Kristian mi thiamte leh Juda-te lehkhawu, Talmud chuan a awm bo chhan ni thei hrang hrang an sawi a, chûngte chu: 1) Hetih lâi hian sawrkâr thil pawimawh tiin a zin bo a ni ang; 2) he lâi hmuna awm ve lo tûr hian lalin phalna a pe a ni ang; 3) hetih lâi hian Nebukadnezzara bulah a ãhû a, chibai a bûk ve loh pawh khân tu mahin an sawisêl ngam lo a ni ang; 4) a awm ve kher a ngâi lo a ni ang; 5) a dam loh lâi a ni ang; 6) hetih lâi hian sawrkâr hnaah a inawlh tawh lo a ni ang; 7) hetih lâi hian a awm ve reng a, chibai bûk pawhin a kûn ve zuai nghe nghe; mahse, LALPA laka a rinawm zui êm avângin LALPAN a hming a tilang ve ta lo a ni ang; 8) a ãhiantê kha “a thil tih ãah avânga chhanchhuah a ni” tia miten an sawi loh nân Pathianin a awm botîr rih a ni ang; 9) “an pathian lem siam chawpte chu in hâl tûr a ni” (*Deut. 7:25*) tih thu kha thlen diktîr a duh avângin ama thu-in a awm bo a ni ang; 10) Nebukadnezzara khân “a pathian a hâl tia miten an sawi loh nân a kal sawntîr a ni ang.” Hêngte hi Peter A. Steveson ziaik, *Daniela* (Greenville, SC: Bob Jones University Press,

2008), p. 56-a mia a inziah dân tlângpui lâk chhuah a ni a. A then hi chu thil ni thei tak a nih tho rualin, thutak bâwla bâwl chiam chi erawh a ni chuang lo va, hetih lâia Daniela awmna hi kan hre lo tihah hian lungâwi mai a ngâi a ni. Mahse, Bible hmun danga Daniela nungchang kan hmuhte atâng hian Daniela hian milim kha chibai a bûk ve lo emaw, hetih lâi hian a awm ve lo emaw, a khawi emaw zâwk zâwk chu a ni ang tih erawh a Chiang hle a ni.

T H E N 3 - N A : N U N A B E L T Ū R

- ❶ Hebrai saltâng pathumte ang bawk hian Modekaia pawh khân Hamana kha chibai a bûk duh lo bawk a (*Estheri 3:1-5*). Hêng mite hi LALPAN a rawn chhanchhuak ta a ni. Amaherawhchu, hetiang hi a ni fo si lo. Isaia leh Baptistu Johana chuan an rinna an thihpui ve thung a. Chutiang chu thil nih dân a nih ve tho lâiah hian thutlûkna dik i siam avânga i chan tûr chu nuam lo hle dâwn pawh ni se, i rilru i siam fel tawh tho niin i hria em? Eng vânga siam fel emaw, siam fel lo emaw nge i nih le?
- ❷ Hêng saltângte thil tawn hmasate kha chu lal chaw tuihnâi ei ve leh ei ve loh thu-ah (*Daniela 1*) leh, Nabukadnezzara mumang hrilhfiah thu-ah (*Daniela 2*) a ni a, khângte khân mei pui hmanga fiahna paltlang thei tûrin a lo chher hriam reng a lo ni. Chona hautak zâwk hmachhawn leh tûrin eng ang fiahna leh hrehawmte nge i lo tawn tawh le?
- ❸ Tûn kâr zirlâi hian mahni inenfiahna tûr eng eng emaw min kawhhmuh a. I class member-te kha hêng zawhnate hi chhâng tûrin sâwm ang che:
 - Tûnah, wawiinah hian eng thil nge chibai bûk tûrin thlêm kan nih? Eng tiang kawngtein nge keini Kristiante hi

Pathian ni lo thil dang zâwk chibai bûk tûrin zâwi zâwia hmin chhoh kan nih thin le?

- **Eng tin nge LALPA hnêna inpêkna pumhlum leh kal fawrna hi kan thliar hnan theih ang?**
- **LALPA la hre ve lote nêna thil kan tih ho ni khua tum hian inhnuh hniam a pawl lohna chin a awm thei em? A awm thei a nih chuan, eng tiang kawngin nge, eng ang dinhmunah nge kan inhnuh hniam ang? Eng thilte hi nge hnuh hniam pawimawh lo chin chu ni? Eng tin nge kan inhnuh hniam tih emaw, kan fîmkhur tih emaw kan hriat theih ang?**
- **Thil ho tê eng emaw ti duh lovin i nunna kha hlauhthâwn awmah i dah duh ang em? I duh lo a nih chuan, eng vângin nge rilru chhûngrila i pawm dân ni chia lo pawh ni se, a langah chuan i tih ve mai loh ang?**
- **Thutak tan avânga thih nge buaina pumpelha thuhretu ni tûra la nun chhonzawm zêl hi tha zâwk. I chhânna chu sawifiah ang che.**

* * *

INSIDE STORY

SIKULA BEIHNA TÂWK

By Andrew McChesney, Adventist Mission

STEPAN AVAKOV hi Azerbaijan khawpui Baku-a piang leh seilian a ni a. Kum 13 a nih chuan a puitlin huna nih a tum a thlang fel a. Basketball khel hi nuâm a tiin, a ruâlpuite zîngah chuan an rama khêl thiam ber a ni hial rêng a.

An coach pawhin, “Nang hi chu eng mah engto tûr i nei vê lo. Basketball khêl mi tak takah i la tang ang,” a ti mai thin a.

Ni khat chu an sikul class-room chhûngah buaina a chhuak hlauh mai a. Zirlai zînga pakhat chuan, “Ani hi Armenian hnam a nih hi,” tih pah chuan Avakov-a chu a kâwk a.

A ʔhian dangte chuan, “Chuti chu kan la that dâwn nia!” a lo ti bawk a.

Chûng mîte chuan sikul tuâl lamah an hnûk chhuak a, pâwnah chuan Azeris hnam thinrim hote chuan an lo nghâk bawk a. Avakov-an a chung a thil ʔha lo tak thleng dâwna a hriat lai tak chuan amah chelhtûte chuan an chelh thei ta lo. An pâwla Azeris mî pakhat chuan Avakov-a chu hmun him lamah an hruai ta daih a.

Mipui zîng aʔanga an inthiar fihlîm tâkah chuan, mi dang pakhat nêh Avakov-ate in, a nû hnên lamah an tlân nghâl a. Avakov-a chuan chuta amah rawn chhanchhuaktu chu tu nge a nih a hre lo va, hmuh pawh a hmu zui tawh ngai lo.

Avakov-a nu chuan sikul lama a kîr leh chu a phal ta lo va, kum 1989 khân an chhûngin Russia ram lamah an pêm ta daih a ni.

Avakov-a chuan Russia ram chhim lam, Volgodonsk khawpui, mi 175,000 laite chênna nun anga nun chu a thiam mai lo. Chutah pawh chuan basketball khelh zui zêl chu a tum a, mahse a rilru chhûngah nuâm tih loh deuh riâuna a nei tlat a. Eng vânga a naupan lai aʔanga a ʔhianten khatianga a chung a tih tum mai nge an nih kha a hrethiam mai thei lo va. A chhan eng nge ni ang tiin chîk takin a ngaihtuah zui vang vang ʔhîn a ni.

Ni khat chu an class kalnaah an history zirtîrtunû chuan Bible thawnthu hrih tûr tlawhtu an neih thû a puâng hlauh mai a. Chû guest teacher chuan *Daniela 2*-a hrih lâwkna chungchâng kha a sawi a.

Avakov-a chuan chîk leh ngaihnawm ti takin a ngaithlâ a. A hmâ chuan Pathian lam a ngaihsak ngai lo va, hemi ʔum hian a wavi khatna atân lei chung a rorêltu Pathian a awm a ni ang tih ngaihtuahna a nei ʔan ta a ni. Pathian chuan amâ nun hmalam awm zêl dân tûr a hria ang em tih a ngaihtuah a. Class a zawh hnû chuan Avakov-a chuan thu sawitu chu a be zui nghâl vat a, zawhnate a zâwt a.

Chû thusawitu nû chuan a lû thingin, “Kei chuan ka chhâng mai thei lo che a, mahse ka pasal hi pastor a ni a, kâr hnih vêlah sikulah a lo kal ang a; ani chuan chûng i zawhnate chu a chhânsak dâwn che nia,” a ti a.

A hnû kâr hnihah chuan, Pastor Veniamin Tarasyuk-a chuan history class chu a rawn la vê ta thung a. Zirlai zawng zawngte chhân atân zawhna palí a siamsak a; chûng chu: “Tu nge ka nih? Ka lo chhuahna ÷obul eng nge ni? Engati nge hetah hian ka awm? Ka hnûah eng nge lo la thleng leh dâwn?” tih a ni. Chûng zawhnate chuan Avakov-a chu nasa takin a inngaihtuathîr a. Chutiang lam rêng rêng a lo la inngaihtuah ngai lo a ni.

Pastor chuan, “Mî tû pawhin hêng zawhnate hi a chhâng fel thei a nih chuan, nuna zawhna awm zawng hi chu a chhâng thei tihna a ni mai. Pathian chuan hêng zawhnate hi min chhânsak thei vek a ni,” tiin a hrilh a.

Avakov-a chuan thinlung taka Pathian zawn hmuh ngêi tum chungin inah a hâwng ta a; chûng zawhna palí chhânna tûr chu ngun takin a ngaihtuah a. Chûng chhânate chu a hnû kum tam vak lo va baptisma a chan ÷umin a hre ta a ni.

“Nun him nâna Baku khawpui kan tlânsan kha a ngai a. Baptisma ka chan thleng khân thlamuanna neih duhin ka zawng a, tûnah chuan ka hmu ta!” tiin Avakov-a chuan hlim takin a sawi thei ta a ni.

